

Heide Wunder:

„Paraszt szervezetek és osztálykonfliktus Kelet- és Nyugat-Németországban.”¹⁷

Wunder egy inkább empirikus és egy inkább elméleti vonatkozását bírálja Brenner tanulmányának: egyrészt a *középkori német faluszervezet* nem létező eltéréseinek bemutatását, másrészt az *osztálystruktúra* fogalmának nem kielégítően árnyalt kezelésmódját. „A nyugat-németországi parasztközösségekről Brenner professzor pusztán egy rövid áttekintést nyújt, az Elbától keletre található párijkát viszont részletesebben rajzolja meg, amivel azt a tételét szeretné alátámasztani, hogy az Elbától keletre élő parasztokat végül is az vezette a jobbágyság állapotába az újkor elején, hogy a középkor során nem hoztak létre erős közösségi szervezeteket. Az összehasonlító történésznek az a sorsa, hogy kézikönyvekre és másodlagos irodalomra kell támaszkodnia; Brenner professzor sajnálatos módon épp a porosz mítosznak (*Hohenzollernlegende*) esett áldozatul, ennek minden ellentmondásával és következetlenségével együtt. Noha nyilvánvalóan el akarta kerülni ezt a veszélyt néhány korszerű szaktanulmány felhasználásával, mégis reprodukálta a *Hohenzollernlegende* fő gyengeségeit azáltal, hogy visszavetítette (projecting back) a középkorba a jóval újabb keletű német történelem minden negatív és pozitív vonását. Ezért – a részletekre való kitérés nélkül – először is Brenner professzor érvelésének tényszerű alapját kívánom megvizsgálni, másrészt pedig az osztályszerkezetről alkotott fogalmát kívánom megvitatni német példák fényében.”¹⁸

Mivel a *kelet- és nyugat-német falu* középkori fejlődésének már Brennernél szereplő részleteit sem ismertettem, így jelen esetben a Wunder által felsorakoztatott empiriát sem célszerű bemutatni, bármilyen tanulságos is mindkét fél anyaga. Wunder idevonatkozó elemzéseinek pusztán a végkö-

vetkeztetését ismertetem, amelyet így összegez: „Brenner professzor megkísérelte összekapcsolni a kapitalizmus felé vezető utakat a feudális osztályviszonyokon belüli eltérésekkel, amelyek szerint már a középkorban megosztották nyugat- és Kelet-Európa társadalmát. Azzal próbálja ezt bizonyítani, hogy összehasonlíttja Németországon belül, az Elbától keletre és nyugatra található paraszti osztályszerkezeteket és paraszt-földesúr konfliktusokat. Érvelésének tényszerű alapja – mint ezt megpróbáltam kimutatni – nem állja meg azonban a felülvizsgálás próbáját és így nem igazolja következtetéseit: sem a paraszti szervezetben, sem a paraszti ellenállás erejében nem mutatkoztak lényeges különbségek a középkori Németország Elbától keletre és nyugatra fekvő része közt. Németország e két része, még általánosabban pedig Kelet- és Nyugat-Európa között meglévő újkori geopolitikai elkülönülés nem illik a középkori Európára. E megosztottság eredetének megmagyarázására tett kísérlete során Brenner professzor nem elég méltányos a Baltikummal szemben, noha ennek Észak- és Kelet-Európa szempontjából hasonló kulturális és gazdasági jelentősége volt a középkorban, mint a Mediterráneumnak Dél-Európában. A Baltikum elhanyagolása azt a tényt tükrözi, hogy a kelet-európai történészek nem túl sikeresen juttatták el kutatásaik eredményeit brit és francia kollégáik számára. Ennek mintapéldájaként talán Wilhelm Abel munkájának mellőzése idézhető: *Agrarkrisen und Agrarkonjunkturen* c. művére Brenner professzor még utalást sem tesz.”¹⁹

Brenner érvelésének általánosabb érvényű hibáira áttérve Wunder kifogásolja, hogy Brenner pusztán megnevezi, de ezen túlmenően figyelmen kívül hagyja az osztályszervezet két analitikus vonatkozását: egyrészt a *'munkafolyamat'* és a *'termelés társadalmi erői'*, illetve a *'tulajdonviszony'* vagy *'többlet-elvonási viszony'* közti különbséget, másrészt pedig a *'tulajdonviszony'* és a *'többlet-elvonási viszony'* eltéréseit homályosítja el.

Wunder megpróbálja németországi példákon bemutatni, hogy a *gazdasági élet* változásai mélyrehatóan befolyásolták a paraszt és földesúr közötti *többlet-elvonási viszonyt*, és hogy e példák fényében erősen kétséges Brennernek az az állítása, miszerint az osztályszervezetek igen ellenállóak a gazdasági erők hatásaival szemben.

Azt kifogásolja továbbá Wunder, hogy Brenner a *'hatalom'* fogalmát – valószínűleg a marx-i fogalomhasználat hatására – kizárólag az *osztályhatalomra* szűkíti le, és kiküszöböli a *politikai hatalomnak*, mint ettől különböző entitásnak a létét. Nem tekinti kielégítőnek a történelmi folyamatnak pusztán a földesurak és parasztok osztályának a szembesítése révén történő

elemzését, és azt sem, hogy az állam kizárólag az uralkodó osztály eszközeként, vagy a földesurak 'osztályszerű' riválisaként legyen kezelve.